

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

مصاحبه پژوهشی با:

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر

(معرفی ابعاد سبک زندگی ایرانی اسلامی)

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی (۵)

نگاه به خانواده؛ چرایی و چگونگی؟

(چه جنبه هایی از نگاه به خانواده باید اصلاح یا تقویت شود؟)

فرآورده های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: مهدی ناجی

تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیان‌های بی‌جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملت مازده است؛ مقابله با آن، جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه می‌طلبد که باز چشم امید در آن به شا جوان‌ها است.

(بیانیه گام دوم، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله خامنه‌ای)

□ نکات برجسته

- کاهش نرخ دقت در انتخاب؛ مهمترین دلیل جدایی‌ها یا افزایش نرخ طلاق است.
- دلایل کاهش نرخ دقت در انتخاب: افزایش منیت‌ها، فردیت‌ها و خودخواهی‌ها (قبل و بعد از ازدواج) است.
- اگر خانواده به معنای درست کلمه در یک جامعه نباشد می‌توان ادعا کرد مطلقاً در جامعه هیچ رشد کاملی شکل نمی‌گیرد.
- اگر در گام دوم مساله خانواده، ازدواج‌های بهنگام، آگاهانه و بحث‌فرزندآوری و مهارت‌های زناشویی را مورد توجه و تاکید قرار ندهیم، تهدیدی که در مساله خانواده جامعه ما را تهدید می‌کند ابعاد گسترده‌تری پیدا می‌کند. چنانچه در دنیا اینگونه بوده است.
- در گام دوم، باید به سمت تمدن‌سازی برویم؛ بنای رفیع تمدن اسلامی معماری‌اش شکل نمی‌گیرد مگر از فنداسیون خانواده آغاز بشود.

- دلایل عمده جدایی‌ها یا افزایش نرخ طلاق

- کاهش نرخ دقت در انتخاب	
- منفی بافی و منفی‌گویی و مشکلات گوناگون بر سر راه ازدواج	
- کم‌رنگ شدن نقش پشتیبانی خانواده‌ها	
- نداشتن چشم‌انداز تمدن‌سازی	
- ازدواج‌هایی از سر منت، ترحم و رودربایستی	
- نداشتن مهارت گفتگو کردن و حرف شنیدن	
- نداشتن درک از تفاوت‌ها و احترام نگذاشتن به آن	

در بیانیه گام دوم انقلاب، "خودسازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی" در دو بعد دنیوی و اخروی به صورت همزمان مورد تأکید قرار گرفته است.^۱ از سوی دیگر خانواده به عنوان یکی از ارکان ایجاد تمدن نقشی بی بدیل دارد. خانواده آرمانی قلب تپنده تمدن نوین اسلامی است. موارث فرهنگی از طریق خانواده انتقال می‌یابد و انسان در خانواده رشد می‌کند. اگر قرار است تمدنی بسازیم، باید خانواده در همه قاموس فکری ما اولویت اولیه داشته باشد. در این چارچوب در مصاحبه پژوهشی با حجه الاسلام والمسلمین علی سرلک، عضو هیات علمی دانشگاه هنر، «جنبه‌هایی از نگاه به خانواده که باید اصلاح یا تقویت شود.» را با طرح سئوالات زیر مورد بررسی و واکاوی قرار دادیم:

۱- چرا برخی از زندگی‌های زوجین پایدار نمی‌ماند؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: مهمترین دلیل همان طنزی است که مطرح می‌کنند که مهمترین دلیل طلاق ازدواج است. منتهی در پاسخ به این سوال دلیل طلاق کیفیت ازدواج است. یعنی از ابتدا شناخت‌های اشتباه و مبتنی بر مسائل غیرواقعی و غیر واقع‌بینانه فارغ از تعهدها و مسئولیت‌هایی که در زندگی طرفین است. انتخاب‌هایی صرفاً بر اساس هیجانات و احساسات یا حتی گریز از شرایط موجود و در یک کلمه مهمترین دلیل جدایی‌ها یا افزایش نرخ طلاق کاهش نرخ دقت در انتخاب است. وقتی که پایه زندگی درست شکل نگیرد. خشت اول چون نهد معمار کج، آیا تا ثریا می‌رود دیوار کج؟ معلوم است که دیوار فرو خواهد ریخت. اما اینکه چه چیزی باعث می‌شود کاهش نرخ دقت در انتخاب شکل بگیرد؟ افزایش منیت‌ها و فردیت‌ها و آن افزایش خودخواهی‌هایی که در محیط خانواده بعد از انتخاب همسر هم پایان نمی‌یابد و آدم‌ها با اینکه به لحاظ حقوقی به یک پیمان زناشویی رسیده‌اند. اما به لحاظ حقیقی خودشان را در جایگاه همسر صورت‌بندی نمی‌کنند و طبیعتاً آن پیمان حقوقی هم به هزیمت خواهد رفت. عاملی که باعث می‌شود به لحاظ اجتماعی این دقت کاهش پیدا کند همین فضای منفی خود ازدواج است. منفی‌بافی‌ها و منفی‌گویی‌ها و مشکلات گوناگونی که سبب می‌شود بالقوه به تعبیر ضرب‌المثل فارسی بعضی از هول حلیم در دیگ بیفتند.^۲ بدون دقت شروع کنند یا نه آنقدر مسئله ازدواج را به عقب بیندازند که اساساً به صورت طبیعی و سواس‌های انتخاب سراغشان بیاید و رضایت از انتخاب طبیعتاً نداشته باشند. چون انسان وقتی تصمیم گرفت با متعدد کردن گزینه‌ها و با تنوع انتخاب‌ها در عمل و ظاهر گمان کند که قدرت انتخاب خودش را دارد افزایش می‌دهد؛ و قدرت انتخابگری را زیاد می‌کند. در صورتی که این‌طور نیست که هر چه امکان قدرت انتخاب را افزایش دهد؛ بلکه به وضوح در نوع انسان‌ها مشاهده می‌شود: به کاهش قدرت انتخاب منجر می‌شود.^۳ گاهی کسانی که قواعد و شناخت‌های درستی دارند نداریم. نوعاً انتخابش را دشوار می‌کند. و بدتر این که بعد از انتخاب در مقایسه‌ها، رضایت به انتخاب کاهش پیدا می‌کند.^۴

۲- دلیل افزایش نرخ طلاق چیست؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: باید اعتراف کنیم که ما به دلایل فراوان بدگویی‌ها و فضای منفی به اصل ازدواج داریم و اتفاقات نامبارکی که در اطراف طرفین به اسم طلاق یا تنش‌های خانوادگی شکل می‌گیرد را مشاهده می‌کنیم. از سوی دیگر بی‌دقتی‌هایی که مربوط به دوره‌های خاصی است. مجموعه اینها با همدیگر سبب می‌شود که یک

۱ - باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۸/۲/۲.

۲ - از هول حلیم در دیگ افتادن: به خاطر ذوق و طمع و حرص زیاد عجله کردن و دچار ضرر شدن. (ضرب المثل‌های ایرانی)

۳ - مثلاً کسی که یک گوشه موبایل می‌خواهد خرید کند؛ چون انواع و اقسام گوشی‌ها وجود دارد؛ خود این سردرگمی انتخاب این را در نوع انتخاب نوعاً و عموماً پربانشان می‌کند.

۴ - یعنی طرف یک چیزی را تهیه کرده است. باز دوباره آن کالایی که مورد پسندش بوده در لحظاتی و در شرایطی با مقایسه‌ها دوباره از آن مورد انتخاب خودش راضی نیست.

انتخاب درست شکل نگیرد. طبعاً به ادامه درست‌تری گره نخواهد خورد. و در مسیر فشارها و سختی‌های زندگی مشترک این بنای سست را فرو می‌ریزد. و طبیعتاً به افزایش نرخ طلاق، چه طلاق‌های حقوقی و چه طلاق‌های عاطفی شکل می‌گیرد.

۳- نیاز به تشکیل خانواده با گذشت دوران چگونه تغییری می‌یابد؟

حجه‌الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: گرچه حتماً چیزهایی در حال تغییر و تحول است. ولی اصل نیاز انسان به مونس است. تنهایی‌هایی که جز با همسر و ازدواج و فضاهاى شخصی و فردی تامین نمی‌شود و اینها ثابت هستند. اصل همسری اصل نیاز انسان به یک جنس مکملی که نوعی از تنهایی‌ها را که انسان از یک سنینی به بعد تجربه می‌کند که به تعبیر قرآن مجید آرامش است.^۱ آرامش وسیع و گسترده به سراغ آدمی نخواهد آمد مگر اینکه این ازدواج را با مبنای همسان‌گزینی و بحث‌هایی که مربوط به انتخاب است رقم بزنیم.

نیاز انسان به دین و هدایت مربوط به یک فصلی و یک دوره‌ای نبوده که تمام و برطرف شود. این نیاز مثل نیاز همه انسان‌ها به اکسیژن است. انسان‌های دوران پارینه سنگی به اکسیژن نیاز داشتند چون ریه داشتند الان هم همینطور است. اقتضات حیات، بخشی دستخوش تغییرات است؛ اما بخشی ثابت و لایتغیر است. نیاز به همسر با تعریف همسر طبیعتاً در هیچ انسانی از بین نمی‌رود. منتهی همسرهایی متناسب و همگون با اقتضات انسان جدید. همسرانی که بتوانند مهارت‌های زندگی مدرن را داشته باشند؛ بتوانند درک تفاوت‌ها را به واقع در خودشان افزایش داده باشند. بتوانند به آن تفاهم خودشان را نزدیک کنند.

۴- جامعه‌ای که خانواده در آن شکل نگیرد دچار چه آسیبی می‌شود؟

حجه‌الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: در ازدواج سفید تعهد نیست. بیشتر توافق ارزیابی است که نوعاً منجر به پیمانی نمی‌شود که از دل آن آرامش^۲ و لتسکونوا الیها در بیاید. ازدواج سفید دقیقاً نقطه مقابل ازدواج است. ازدواج سفید اصلاً ازدواج نیست؛ مثل استعمار (پهره‌کشی‌های مبتنی بر سوء استفاده) که کلمه‌اش به معنای طلب آبادانی است اما الان علیه آبادانی و ضد خودش دارد استفاده می‌شود. ازدواج سفید تنوع طلبی است؛ این که من نمی‌خواهم به اقتضات همسری توجه کنم. نوعاً یک همباشی^۳ بین زن و مرد، که برای شناخت بیشتر توافق می‌کنند؛ مدتی را با هم باشند و هیچ تعهدی هم بین آنها نیست. وقتی ازدواج بخواهد از جایگاه خودش که بحث آرامش‌گری، دل‌آرامی و رامش‌گری است؛ از این فضا بخواهد فاصله بگیرد؛ به یک جایگزین‌های (آلترناتیوهای^۴) عجیب و غریبی می‌رسد که روز به روز بحران این انسان را به لحاظ معرفتی، عاطفی و روانی و حتی به لحاظ اقتصادی بیشتر و گسترده‌تر می‌کند. وقتی خانواده به معنای درست آن شکل نگیرد؛ ممکن است گردش اقتصادی کارتل‌ها و تراست‌ها زیاد باشد. دیگر رفاهیات و هیجان‌ات گوناگون بیاید تا بتواند خلاء وجودی خانواده را جبران کند. اگر خانواده نباشد به معنای درست کلمه، می‌توان ادعا کرد مطلقاً در جامعه هیچ رشد کاملی شکل نمی‌گیرد.

۱ - وَ مِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (روم، ۲۱): و از جمله نشانه‌های او این است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید تا در کنارشان آرامش یابید و میان شما الفت و رحمت برقرار ساخت تا نسل بشر را تداوم بخشد. به یقین در آنچه یاد شد، برای مردمی که می‌اندیشند نشانه‌هایی است بر این که تدبیر امور انسان‌ها در اختیار خداوند است.

۲ - وَ مِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (روم، ۲۱): و از جمله نشانه‌های او این است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید تا در کنارشان آرامش یابید و میان شما الفت و رحمت برقرار ساخت تا نسل بشر را تداوم بخشد. به یقین در آنچه یاد شد، برای مردمی که می‌اندیشند نشانه‌هایی است بر این که تدبیر امور انسان‌ها در اختیار خداوند است.

۳ - cohabitation : همباشی سیاه

۴ - حالا شما ببینید جایگزین‌ها یا آلترناتیوهای دیگرش ازدواج با حیوانات و ازدواج با اشیا است. اخیراً در چین عروسک‌هایی را ساختند که این عروسک‌ها انعطاف‌های خاصی را دارند که مرد یا زن چهره‌اشان و اندام و پیکرشان را انتخاب می‌کنند و گمان می‌کند که نیاز همسری خودش را یا هویت همسری خودش را با آن می‌تواند جستجو کند.

۵- بحث کنترل جمعیت (تنظیم خانواده) چه تأثیرات مخربی داشت؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: ما در دوره‌ای مخصوصاً در بحث کنترل جمعیت نشان دادیم که فهم درستی از خانواده نداریم. و خلاءهای جدی و باب‌های بزرگی در فضای عرصه طبیعی زندگی بوجود آوردیم.^۱ دست اندرکاران کسانی که این برنامه را طراحی کردند و به تبع آن جوی (فضایی) که در آن دوره بود و در دنیا هم البته منتشر شده بود؛ آنجا آسیب‌های خیلی جدی خورد. آنجا پایه‌ای بنا گذاشته شد که بر اساس آن ما به افزایش نرخ طلاق^۳،^۴ و اینکه خانواده از مدار طبیعی خودش خارج شد مواجه شویم. پدیده خانه‌های مجردی، پدیده اعتیاد از رهگذر این تصمیم غلط همه گسترده شد. طبیعتاً هرچه جلوتر برویم آثارش را بیشتر نشان می‌دهد.^۵

۶- در گام دوم انقلاب اسلامی چه جنبه‌هایی از نگاه به خانواده باید اصلاح یا تقویت شود؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: اگر در گام دوم مساله خانواده، از دواج‌های بهنگام^۶ و آگاهانه و بحث فرزندآوری و مهارت‌های زناشویی را مورد توجه و تأکید قرار ندهیم این تهدید و حتی بحرانی که در مساله خانواده دارد جامعه ما را تهدید می‌کند ابعاد گسترده‌تری پیدا می‌کند. چنانچه در دنیا این گونه بوده است. در گام دوم، چهل ساله دوم انقلاب باید به سمت تمدن سازی برویم؛ با نگاه دقیق، بنای رفیع تمدن اسلامی معماری‌اش شکل نمی‌گیرد مگر از فنداسیون خانواده آغاز بشود. و حتماً مساله خانواده مورد توجه قرار بگیرد.^۷ علی‌رغم اشکالاتی که وجود دارد. حتماً با بنیه و سرمایه بزرگ خانواده باید این مسیر را پیمود و بدون آن نمی‌شود. خانواده نقش محوری دارد و می‌تواند جامعه را سرشار کند و به سمت تعالی سالم حرکت دهد. به همین خاطر رهبری فرزانه و حکیم انقلاب که بدون تردید و مبالغه ایشان اساساً در مساله خانواده یک کارشناس بی‌نظیر هستند و از این کتاب مطلع عشق که ایشان توصیه‌هایی که آغاز عقد جوان‌ها داشتند به وضوح نشان داد که چه خطوط دقیق و چه برداشتهای عمیقی را ایشان از اصل تشکیل خانواده و مهارت‌های همسررداری دارند. به هر حال ایشان وقتی در گام دوم بر خانواده تأکید می‌کنند از نگاه من: ایشان به مساله تمدن و تمدن‌سازی دارند با لوازم اصلیش فکر می‌کنند؛ صرفاً یک چشم‌انداز انتزاعی را مطرح نمی‌کنند. و فکر می‌کنم که قطعاً غفلت زیادی از آن کردیم.

۱ - همان موقع علامه تهرانی (سید محمد حسین حسینی تهرانی): کتابی نوشت عنوانش بود: «رساله نکاحیه: کاهش جمعیت ضربه‌ای سهمگین بر پیکر مسلمین».

۲ - تبع از تابعیت می‌آید. یعنی همراه آن.

۳ - به فرزندانی که معلوم نیست پدرانشان چه کسانی هستند. به افزایش روابط نامشروع، به افسردگی‌های جوانان مجرد و حتی در بحث‌های امنیتی دچار چالش‌های بزرگی شدیم. اینها خودش را در زمان نشان دادند.

۴ - سرطانی که از جایی شروع می‌شود و در زمان آثار خودش را نمودار می‌کند و جایی هم غیر قابل کنترل می‌شود. همه بخش‌ها و اندام را درگیر خودش کرده است. گمان می‌کنم در دوره‌های همان اوایل دوران سازندگی این تصمیم وحشتناک را متأسفانه فرهنگ سازی هم کردیم. و حتی به خانواده‌ها گفتیم دو بچه بیشتر نیاورید. قوانینی حتی وضع کردیم. بچه سوم را بیمه نمی‌کردیم و چقدر فضاهای عجیب و غریب که خانواده آسیب جدی خورد.

۵ - وقتی رهبری بابت اینکه ایشان در آن تصمیم موثر نبودند ولی بالاخره مسئول بوده‌اند. گفتند من استغفار می‌کنم معنایش این است که خانواده باید با هر شکلی شده به جایگاه طبیعی خودش برگردد.

۶ - مناسب

۷ - هژمونی کلی دنیا به هم ریخته است و ساحت قدرت، مدعیان جدید خودش را دارد می‌شناسد. اسلام، انقلاب اسلامی، ایران یکی از مدعیان و جدی‌ترین حریف و جدی‌ترین رقیب در برابر امپراتوری لیبرالیسم غرب به سرکردگی آمریکا، است.

۷- جامعه چه وظیفه‌ای در قبال تشکیل خانواده دارد؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: اتفاقاً امر به تشکیل خانواده، امر به جامعه است و انکحوا ایامی^۱ که قرآن می‌گوید مخاطب آن جامعه است. می‌گوید شما امکان ازدواج را فراهم کنید.^۲ شما دختران و پسران جوان را به ازدواج هم دربیابید. مساله مهمی که وجود دارد این است که جامعه و خانواده‌ها خودشان را در قبال تشکیل زندگی‌های نوپا و زندگی‌های جدید مسئول اصلی بدانند. به لحاظ سخت افزاری یعنی همین چیزی که در فرهنگ ایرانی ما از سابق بوده اما الان دچار چالش‌هایی شده است. آنچه در گام دوم آمده مسئله امید است. یعنی اینکه جوان ما امیدوار باشد: از رفتار مسئولین، از چشم‌انداز برنامه‌ریزی آنها، از اهتماماتی که در مساله ازدواج و اشتغال آنها دارند. از سوی دیگر انتقال تجربیاتی که خانواده‌ها دارند. خانواده‌ها برخی متاثر از فضای صرفاً اقتصادی دل جوان‌ها را خالی می‌کنند حتی آنها را منع می‌کنند. جوانی که آماده است و دارد اعلام می‌کند. می‌گوید من باید برای چشم‌انداز خودم ازدواج کنم. لحظه‌ای است که این مسیر را تغییر دهیم. خانواده‌ها امیدوار، دلگرم و تایید کنند و جوان‌ها را به پشتکار، جهاد و اجتهاد در این میدان سفارش کنند.

۸- مسئولین چه وظایفی در قبال تشکیل خانواده دارند؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: حکایت ما حکایت طنز تلخ اون حاجی‌ای است که مکه رفته بود و به او می‌گفتند چرا نماز نمی‌خوانی می‌گفت به ما گفته‌اند همه چیز با کاروان است. الان برخی از مسئولین به گونه‌ای در مباحث ورود و خروج پیدا می‌کنند که مردم اتفاقاً وقتی هم که احساس وظیفه می‌کنند؛ با عملکردها دچار تردید می‌شوند.^۳ که شاید وظیفه‌ای نداشته باشند. این خیلی خطرناک است؛ که متأسفانه دارد مشاهده می‌شود. این خیلی نکته مهمی است که نسل تمدن‌ساز که نسل جوان هستند باید عرصه به دست اینها باشد. تا به قول معروف آن اتفاقی که باید بیفتد.^۴ به نظر من مخصوصاً مسئولینی که اهداف بلندی را مثل تمدن سازی یادشان رفته است و این‌را باور ندارند. طبیعتاً اینها ترمز جامعه می‌شوند. طبیعتاً اینها با نوع تصمیم‌هایشان حتی جوان‌ها را کسانی که منبع و منشأ انرژی هستند اینها را از میدان بیرون می‌کنند. ما یکی از بزرگترین موانع انقلاب‌مان همین مدیریت‌هایی است که مبتنی بر چشم‌انداز تمدن سازی نیست.

۹- برای پایداری خانواده‌ها چه باید کرد؟

حجه الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: زور زیادی را باید همه برای پایداری زندگی بگذارند. در انتخاب درست، ۷۰ درصد از چالش‌های حرکت را برطرف می‌کند و آنرا تبدیل به موقعیت می‌کند. انتخاب درست یک گارانتی بزرگ برای اتفاقی بنام خوشبختی در زندگی است. انتخاب‌های اشتباه که در آن دقت کافی نشده است. اگر دختر و پسر یا خانواده‌های آنها، حساسیت اصلی‌شان را روی مراسم ازدواج بگذارند تا خود ازدواج تا خود شناخت، این می‌تواند یک خطای بزرگ باشد. توصیه این است که، یک شناخت واقع بینانه، مبتنی بر معیارهایی که به واقع آن معیارها را برای خوشبختی را در طرف مقابل ببینند. در

۱ - وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْطِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (نور، ۳۲): مردان و زنان بی‌همسر خود را همسر دهید، همچنین غلامان و کنیزان صالح و درستکاران را؛ اگر فقیر و تنگدست باشند، خداوند از فضل خود آنان را بی‌نیاز می‌سازد؛ خداوند گشایش دهنده و آگاه است!

۲ - مسکن، حمایت‌های اقتصادی و مالی، مهارت‌های لازم و امکان شناخت، کوتاه کردن دست سوء استفاده‌چی‌ها .

۳ - به نظرم اساساً درک درستی از خانواده وجود ندارد. در رؤیایا است که یک خانمی نقش همسری خودش، نقش مادری خودش را درست ایفا کند. ما یک دوره‌ای در همین کشور مرخصی زایمان زن که مطرح شد که می‌خواهد مادر بشود؛ گفتند می‌خواهد همسرش را به لحاظ عاطفی به لحاظ کار خانه حمایت کند. این قانون که در مجلس مطرح شد؛ مسخره کردند. گفتند مرد مگر زاییده است که ما به او مرخصی زایمان دهیم. وقتی نگاه‌های معیوب و ضعیفی است. چه باید کرد. تمدن سازی، بخشی از آن به قوانین و قانونگذاری بر می‌گردد. فرهنگ هم از دل قانون درمی‌آید. فرهنگ از دل اجرای درست قوانین بدست می‌آید. وقتی در وضع قانون درک درستی قانونگذار ندارد؛ از این مساله طبیعتاً بعد از آن هم فرهنگ شکل نخواهد گرفت.

۴ - طنز تلخ دیگری را خدا رحمت کند مرحوم شجونی می‌فرمود: که ۴۰ سالی است که مسئولین این نظام را می‌خواهند بزنند زمین مردم نمی‌گذارند و این تا حدود زیادی حرف درستی است. احساس کردیم بعضی از مسئولین چون وزن حقوقی شان بالا است. پس وزن اجتماعی آنها هم بالا است.

انتخاب طرفین باید به خیر خودشان فکر کنند. دختر خانم باید به این فکر کند آیا در زندگی با این آقا خوشبخت می‌شود. آقا هم باید همین فکر را بکند. وقتی ازدواج کردند به خیر هم فکر کنند.

۱۰- چه ازدواج‌هایی دوام نمی‌یابند؟

حجه‌الاسلام و المسلمین علی سرلک عضو هیات علمی دانشگاه هنر: ازدواج‌هایی که از سر منت، از سر ترحم، از سر رودربایستی، از سر اجبار باشد. این ازدواج‌ها ازدواج‌هایی است که نمی‌تواند دوام زیادی قاعدتا داشته باشد. ازدواج‌هایی که بدون محبت، بدون تمایل و علاقه طرفین شکل بگیرد؛ اینها ازدواج‌هایی است که به شدت در معرض زوال است. مساله دیگر: مهارت گفتگو کردن است. بلد باشیم از نگرانی‌های مان از خواسته‌های مان، از مطالباتمان چگونه حرف بزنیم. مهارت حرف زدن و مهارت حرف شنیدن، مهارت مهمی است.^۱ اینکه در روایات ما این‌همه بر گفتگو کردن تاکید شده است؛ در روایتی است: وقتی مردی با همسرش بنشیند و در خانه گفتگو کند؛ بهتر است از این است که در مسجدالنبی برود و اعتکاف کند و عبادت سنگینی را انجام دهد. این گفتگو کردن با همسر، نزد خدای متعال اجر و ارج بیشتری دارد. مهارت گفتگو کردن، اینکه تحمل داشته باشیم. متهم نکنیم؛ پیشداوری نکنیم؛ اجازه دفاع بدهیم؛ ظرفیت عذرخواهی داشته باشیم. این با هم ساختن و سازش‌های درست^۲، جزء عواملی است که قوام یک زندگی را می‌تواند تضمین کند.

□ کلام آخر

در خانواده زن و مرد باید تفاوت‌های فی مابین را بشناسند. خوشبختی و تفاهم محصول درک تفاوت‌ها است. اینکه با هم همدلی کنند؛ به تفاوت‌های همدیگر احترام بگذارند. یک تفاوت‌هایی به لحاظ روانشناختی است که اصلا جنس زن با مرد دارد. اما یک تفاوت‌های فردی هم وجود دارد. کسی درون‌گرا است. کسی برون‌گرا است.^۳ توصیه دیگر اینکه حتما معنویت، رو آوردن به دین، عبادت، مناجات، انس با قرآن و انس با دعاهای حضرات آل الله. و به واقع زیارت. این‌ها خیلی بنیاد زندگی را می‌تواند محکم کند. در فضاهایی که معنویت واقعی و نه معنویت‌های کلیشه‌ای و شعاری وجود دارد؛ شرح صدرها و آستانه تحمل‌ها بالا است. و طبیعتا مدارا و رواگری‌ها هم خیلی بیشتر خواهد شد. امیدوارم جوان‌های جامعه ما هم بهنگام و هم آگاهانه زندگی کنند. و علی‌رغم مشکلات و سختی‌هایی که طبیعتا وجود دارد؛ زندگی‌های پر از عشق، محبت و آرامش خداوند نصیب همه‌شان کند.

۱ - من گمان می‌کنم بخش عمده‌ای از چالش‌هایی که در جامعه ما است به خاطر این است که آدم‌هایی که تربیون دارند؛ عمدتا مهارت گفتگو ندارند. به یک مونولوگ و یک گفتگوی یک طرفه رو آورده‌اند و گمان می‌کنند حرف‌هایشان را زده‌اند. اصلا اینجوری نیست در فضای خانواده به طریق اولی مهارت گفتگو مهم است.

۲ - به تعبیر دو کلمه حضرت امام خمینی، که در کتاب مطلع عشق هم حضرت آقا از این تعبیر یاد کردند که بعد از عقد دختر و پسر می‌گفتند: بروید با هم بسازید.

۳ - فرض کنید کسی علاقه‌های هنری دارد. کسی علاقه‌های صنعتی دارد. کسی نسبت به ورزش، کسی نسبت به خوراک، کسی نسبت به جنبه‌های اجتماعی، علاقه دارد. این تفاوت‌ها را بشناسیم و درک کنیم و احترام بگذاریم. تا رفته رفته این دو جنس مکمل بشوند. مثل دو قطعه پازل که با هم یک تصویر را درست می‌کنند. در کنار هم با توجه به تفاوت‌هایی که دارند برآیندشان می‌شود یک تصویر زیبا.